

مؤسسه حقوق بشر و محو خشونت

Human Rights & Eradication of Violence Organization

**‘Training & Empowerment of Young Professional Advocates in
Afghanistan’**

آزار و اذیت جنسی زنان و شیوه‌های مواجهه با آن

شکیلا احمدی

چکیده

زنان به عنوان قشر آسیب پذیر در جامعه افغانستان از گذشته‌ها تا به امروز تحت عناوین مختلف مورد انواعی از خشونت و آزار و اذیت قرار گرفته و از این عمل متاثر هستند. خشونت و آزار و اذیتی که نه اساس و مبنای اسلامی و نه انسانی دارد، اما عواملی همچون فرهنگی، اجتماعی و امثال آن در این پدیده دخیل بوده و نیز در افزایش میزان آزار و اذیت زنان نقش عمده و اساسی دارد. در فضای اجتماعی امروز، زنان و دختران زیادی برای کار و تحصیل بیرون از خانه می‌روند؛ اما این بیرون رفتن‌ها عاری از مشکلات برای آنان نبوده بلکه با انواع آزار و اذیت مواجه می‌شوند. تحمل آزار و اذیت از سوی زنان و جدی نگرفتن این قضایا از سوی نهادهای ذیربط، باعث چالش‌های فراوان در زندگی اجتماعی زنان افغانستان شده است. محدودیت و سلب آزادی‌های فردی و اجتماعی، نقض حقوق اساسی زنان و سوء استفاده‌های جنسی از نمونه‌های بارز این چالش‌ها محسوب می‌شود. از سوی دیگر، نوع نگاه توجیه گرایانه‌ای مردم علاوه بر مقصر دانستن زنان و دخترانی را که مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرند، دلیل دیگر تشدید این رفتارها در برابر آنان است. یکی از نمونه‌های آزار و اذیت که زنان و دختران در افغانستان به خصوص در شهرها با آن روبرو هستند، آزار و اذیت جنسی در اماکن و محلات عمومی می‌باشد. این پدیده بیشتر به شکل کلامی، تماس‌های تلیفونی با انگیزه جنسی، نگاه‌های شهوانی و آزاردهنده بوده و بعضاً به صورت سد کردن راه، تعرض و درگیری‌های فیزیکی می‌انجامد. در این راستا، نظام حقوقی افغانستان از جهات مختلف از جمله قانون‌گذاری، اهداف مشخصی را دنبال می‌کند که عبارتند از تأمین آگاهی عامه از حقوق زنان، حمایت از متضررین، جلوگیری از آزار و اذیت زنان، کاهش خشونت علیه زنان، مبارزه و تعقیب عدلی و قضایی

جرایم خشونت علیه زنان. مطابق قانون منع خشونت علیه زن، کود جزا و قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال، مصادیق متنوعی از آزار و اذیت‌های زنان، تدابیر حمایتی و وقایعی به منظور جلوگیری از آن بیان گردیده، نهادها و ادارات را به تطبیق آنها و ارایه برنامه‌های سازگار در این راستا امر کرده است. نکته دیگری قابل ذکر اینست که در قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال به منظور جلوگیری و تعقیب عدلی، مجازات‌های حبس سه تا شش ماه و نیز جزای‌های نقدی و تأدیبی پیش بینی شده است.

کلید واژگان: زنان، آزار و اذیت، قوانین، افغانستان، راه حل‌ها.

مقدمه

آزار و اذیت جنسی زنان و دختران یکی از معضلات عمده می‌باشد، هر چند که تحقیق بسیار دقیق و مشخصی در این زمینه هنوز صورت نگرفته ولی نگاه کلی به وضعیت نشان دهنده‌ای اتفاقات و نیز افزایش این اعمال قبیح در جامعه می‌باشد. آزار و اذیت جنسی علیه زنان در تمامی جوامع با شدت و ضعف وجود داشته و بخشی از تجربه‌ی زندگی آنان شده است که آسیب و صدمات جدی را بر قربانی وارد می‌نماید. امکان وقوع این نوع مزاحمت‌ها در همه مکان‌ها از جمله مکان‌های عمومی رایج تر می‌باشد که از سوی افراد مختلف اعم از خودی و بیگانه قابل تصور بوده و عمدتاً جنبه‌ی جنسی دارد. چون تصور همگان از خشونت علیه زنان، خشونت‌های شدید است به همین علت این گونه آزار و اذیت‌ها معمولاً جدی گرفته نمی‌شود. سکوت زنان در برابر آزارهای جنسی را می‌توان به دلایلی همچون ترس از سرزنش و عدم حمایت لازم نهادهای اجتماعی یا مراجعه نکردن آنان به مراجع مسؤول به دلیل دشوار بودن اثبات آن، بیان کرد و یا اینکه بنابر دلایلی آشکار ساختن این مسأله را مایه شرم و زیر سوال رفتن عزت و عفت خویش می‌دانند. در نوشته حاضر کوشش شده است تا در حد ظرفیت مقاله به توضیح مفاهیم و شیوه مواجهه به آن پرداخته شود.

مفهوم آزار و اذیت

الف- در لغت

آزار و اذیت در لغت، هم معنی استند و در اصطلاح کیفری و عرف قضایی نیز مصادیق و معنای یکسان دارند، هر چند که برخی حقوقدانان معتقدند که آزار شدیدتر از اذیت است.^۱

لغت نامه دهخدا؛ آزار را به معنای " اذاء، ایذا، اذیت، اذاه، رنج که دهند، رنجگی، عذاب، شکنجه، عقوبت، آسیب و گزند " آورده و اما اذیت را به معنای " آزار، ستوهی، رنج، عنا، محنت، شکنجه، عذاب رنجه شدن و... " بیان نموده است.

فرهنگ فارسی عمید؛ آزار را به معنای " اذیت، آسیب، عملی که موجب رنجش دیگری شود رنجش " بیان کرده و اما اذیت را به معنای " رنج دادن، آزار دادن و آزار " بیان نموده است.

ب- در اصطلاح

قاموس اصطلاحات حقوقی در رابطه به معنای واژه " آزار " اشاره نکرده اما اذیت را به معنای " رسانیدن هر نوع ضرر مادی و یا معنوی، حقوقی و یا اخلاقی به دیگری " بیان کرده است. اما در اصطلاح حقوقی قرار ذیل تعریف شده است:

«آزار و اذیت عبارت است از تماس بدنی، خواست نامشروع، آزار کلامی، غیر کلامی و یا هر عملی که موجب صدمه روانی، جسمانی و توهین به کرامت انسانی زن و طفل گردد.»^۲

قانون منع خشونت علیه زن آزار و اذیت را چنین معنا کرده است:

«آزار و اذیت؛ ارتکاب اعمال و حرکات یا استعمال الفاظ یا به هر وسیله یا به هر نحوی است که موجب صدمه به شخصیت، جسم و روان زن گردد.»^۴

اسناد بین المللی آزار و اذیت را نیز اینطور بیان کرده است:

^۱ . حاتم زاده، سید علی، آزار و اذیت، سایت پژوهشکده باقر العلوم، ۱۳۹۷/۱۱/۷. (<http://pajoohi.ia-37343.aspx>)

^۲ . نصرالله استانکزی و دیگران، قاموس اصطلاحات حقوقی، کابل، ۱۳۸۷، ص ۱۷.

^۳ . بند (۱) ماده (۳) قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال، شماره جریده ۱۲۸۰، ۱۳۹۶/۱۰/۹.

^۴ . بند (۷) ماده (۳) قانون منع خشونت علیه زن، سال ۱۳۸۸.

«آزار و اذیت هر رفتار نامناسب و ناخواسته‌ای است که منطقی‌مانجر به اهانت و تحقیر شخص دیگر گردد. آزار و اذیت ممکن است لفظی، رفتاری و یا اقدامی باشد که هدف آن رنجاندن، هشدار، تحقیر، ارباب، تخویف، خوار کردن و شرمسار نمودن دیگران باشد و یا اینکه محیط کاری را به محیط تهدیدآمیز، خصمانه یا توهین آمیز تبدیل نماید.»^۵ همچنین سند مزبور، میان آزار و اذیت و آزار و اذیت جنسی اندک تفاوت قایل شده است:

«اما تفاوت میان آزار و اذیت با آزار و اذیت جنسی: آزار و اذیت جنسی هر نوع پیشنهاد جنسی، تقاضای عمل جنسی، آزار فیزیکی و کلامی دارای ماهیت جنسی و یا هر نوع رفتار جنسی است که منجر به اهانت یا تحقیر کسی دیگر گردد.»^۶

ج- رابطه بین خشونت علیه زنان و آزار و اذیت زنان

ظاهراً آزار و اذیت به نحوی مترادف یا مشابه خشونت است اما این مشابهت به این صورت می‌باشد که خشونت از طریق بیان مصادیق آن، در قانون تعریف شده در حالیکه آزار و اذیت مستقلاً تعریف و حتی به عنوان یکی از مصادیق خشونت به کار رفته است. در واقع آزار و اذیت، خشونت علیه زنان است که در انواع رفتار و یا کلام ظاهر می‌شود اما دامنه‌ی آن گسترده بوده که موارد زیادی را شامل می‌گردد. پس می‌توان چنین نتیجه گرفت که آزار و اذیت به عنوان عمل، حرکت و یا گفتاری است که به نوعی منجر به صدمه جسمی و روحی زن می‌شود و خود از جمله موارد خشونت تلقی شده در حقیقت هر نوع آزار و اذیت، خشونت تلقی شده اما هر خشونتی در قالب آزار و اذیت قرار نمی‌گیرد.

در اینجا آزار و اذیت به مفهوم خاص آن به کار رفته است یعنی آزار و اذیت که با انگیزه جنسی از سوی مردان نسبت به زنان اعمال می‌گردد، آزار و اذیت به مفهوم عام آن زمانی به کار می‌رود که بدون انگیزه جنسی بوده، مثلاً آزار و اذیت توسط همدیگر که این نوع آزار و اذیت مورد بحث ما نمی‌باشد.

به بیان دیگر می‌توان گفت که آزار و اذیت زنان و دختران در مفهوم و مصادیق به نحوی با آزار و اذیت جنسی رابطه دارد. همان طوریکه آزار و اذیت جنسی ناظر بر رفتار لذت جویانه از جنس مرد در رابطه به زنان و دختران می‌باشد. آزار و اذیت زنان و دختران نیز به طور کلی و به هر نحوی که صورت گیرد معمولاً باری لذت جویانه با

^۵. UN secretariat, prohibition of Discrimination, Harassment, including sexual Harassment and Abuse of Authority, February 2008, Article 1. 2.

^۶. UN secretariat, prohibition of Discrimination, Harassment, including sexual Harassment and Abuse of Authority, February 2008, Article 1. 3.

خود دارد و اما منظور از خشونت نیز هر عملی خشونت آمیزی است که مبنای جنسی داشته و باعث بروز آسیب-های جسمی، جنسی و روانی بر زنان گردد و هرگونه رفتارهای غیر اخلاقی و غیر اجتماعی است که زن به صرف زن بودن متحمل می‌شود.

خشونت و آزار و اذیت جنسی معمولاً از سوی محارم، بستگان و یا حتی افراد بیگانه صورت می‌گیرد. پس در هر مکان و محیطی که زنان و دختران در آنجا حضور داشته و یا مصروف فعالیت‌های کاری هستند احتمال وقوع آزار و اذیت جنسی وجود دارد. در خانه ممکن است از سوی اعضای خانواده، خویشاوندان، آشنایان و یا حتی همسایگان مورد چنین آزاری قرار گرفته و در محل کار توسط کارفرمایان، همکاران و یا مراجعه کنندگان مورد آزار و اذیت قرار گیرند.

انواع آزار و اذیت جنسی علیه زنان

یکی از شایع‌ترین نوع خشونت‌ها بر علیه زنان، آزار و اذیت جنسی می‌باشد. زنان به عنوان قشر آسیب پذیر حتی در جوامع پیشرفته قربانی خشونت و آزار و اذیت جنسی به انواع مختلف، واقع می‌شوند. زنان در جامعه افغانستان نیز از گذشته‌ها تا به امروز تحت عناوین مختلف در مکان‌ها و موقف‌های متفاوت مورد آزار و اذیت قرار گرفتند، چه زنانی که دور از جامعه و در خانه هستند و چه زنانی که بیرون از خانه وظیفه اجرا می‌کنند و یا درس می‌خوانند، همه با تهدید آزار و اذیت جنسی روبرو بوده هم از طرف بیگانه‌ها و هم از طرف افراد خودی و حتی افرادی که از آنها انتظار می‌رود که از زنان مراقبت و مواظبت نمایند.

آزار و اذیت زنان و دختران طیف وسیعی را در بر می‌گیرد که در یک دسته بندی کلی می‌توان از آزار و اذیت کلامی، غیر کلامی و فیزیکی نام برد که هر یک از موارد فوق مصادیق متعدد دارد. آزار و اذیت کلامی بیشتر در مکان‌ها و محلات نسبتاً خلوت اتفاق می‌افتد، آزار و اذیت غیر کلامی در هر مکان قابل تبارز بوده و اما محلات مزدحم فضای مناسب برای آزار و اذیت فیزیکی می‌باشد.

۱- آزار و اذیت کلامی

یکی از رایج‌ترین انواع آزار و اذیت جنسی در افغانستان، آزار و اذیت کلامی بوده که به شیوه‌های مختلف نسبت به زنان اعمال می‌گردد که در ادامه به بررسی برخی از آنها می‌پردازیم

۱-۱- درخواست نامشروع

لذت جنسی یکی از لذات قوی در انسان است که اگر برآورده نشود ممکن است فرد را به واکنش‌های منفی که یکی از آنها ایجاد و برقراری رابطه نامشروع است، سوق دهد.^۷

خشونت و آزار و اذیت جنسی تنها به شکل زنا و یا تجاوز نبوده بلکه به روش‌های دیگری نیز ممکن است انجام شود. ارتباط نامشروع غیر از زنا می‌توان مصادیق فراوانی داشته باشد از قبیل بوسیدن (تقبیل)، همدیگر را در آغوش گرفتن (مضاجعه)، دست همدیگر را گرفتن، لمس بدن و غیره، این گونه روابط بین زن و مرد نامحرم، رابطه نامشروع می‌باشد. در خواست مطالبات جنسی از زنان و مورد خطاب قرار دادن آنها مصداق روشنی از آزار کلامی به حساب می‌آید.

۱-۲- درخواست رابطه جنسی

آزار و اذیت زنان از نوع درخواست رابطه جنسی از سوی مردان به عنوان یکی از انواع انحرافات اجتماعی، عوامل مهم اختلال امنیت فرهنگی، اجتماعی، نظم و انتظام جوامع محسوب می‌گردد. روانشناسان بعد از مطالعه و تحقیق در زمینه رابطه نامشروع جنسی عوامل مختلفی را بیان نموده که موجب گرایش افراد به چنین رابطه‌ی می‌گردد که یکی از عوامل شناخته شده عبارت از تنوع طلبی جنسی است.

عده‌ای از افراد معتقدند که انسان در مدت طولانی نمی‌تواند روابط جنسی خود را به شکل تک همسری ادامه دهد و وفاداری به همسر یک عقیده غیرعادلانه و قدیمی است. بنابراین می‌توان در بعضی موارد چیزی که به یک رابطه نامشروع عشقی می‌انجامد، نیاز به تجربه شور و عشق زیاد و میل به تجربه کردن یک رابطه جنسی جدید و ممنوع می‌باشد. عوامل دیگری نیز وجود دارد که موجب گرایش مردان به درخواست و ایجاد رابطه نامشروع جنسی می‌گردد، عوامل همچون نارضایتی از روابط عاطفی و عدم صمیمیت میان زوجین، نارضایتی از رابطه جنسی (رابطه مشروع و مطلوب) و سؤظن به وفاداری همسر و حس انتقام جویی از وی.^۸

نتایج برخی تحقیقات نشان می‌دهد که مردان جوان تمایل بیشتری به داشتن شرکای جنسی متفاوت و تمایل کمتری به رابطه مداوم با فرد خاص و نداشتن رقیب دارند.^۹ تنوع طلبی جنسی در مردان سبب می‌گردد که با استفاده فرصت مردان جامعه، از طرف مقابل درخواست رابطه جنسی را خلاف میل زن، داشته باشد. گزارش تحقیق کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان این واقعیت را به وضاحت نشان می‌دهد.

^۷ . شیردل، ملیحه، عوامل گرایش زنان و مردان متأهل رابطه نامشروع جنسی، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال ششم، شماره ۲۲، ص ۱۴۴.

^۸ . همان، صص ۱۳۶ و ۱۳۷.

^۹ . السان، مصطفی، جرم‌شناسی خشونت علیه زنان، فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی، سال پنجم، شماره ۲۱، ص ۱۴۴.

نتایج یک تحقیق کمیسیون مستقل حقوق بشر نشان می‌دهد، مردان زیادی در جامعه ما هستند که به مجرد بدست آوردن فرصت مناسب برای مطرح کردن هدف خویش، این جرأت را به خود می‌دهند که پیشنهاد رابطه جنسی با زن طرف صحبتش را بیان نماید. یک صد نفر از مصاحبه شونده‌گان که ۷،۷٪ کل مصاحبه شونده‌گان را تشکیل می‌دهند تایید کردند که با درخواست رابطه جنسی روبرو بوده و عملاً قربانی این نوع آزار و اذیت واقع شدند.^{۱۰}

۲- آزار و اذیت غیر کلامی

قبلا یاد آور شدیم که خشونت‌ها علیه زنان، به اقسام مختلف تقسیم می‌گردد. برخی از این خشونت‌ها عبارت از آزار و اذیت غیر کلامی است. در این باره قانون منع خشونت علیه زن، آزار و اذیت غیر کلامی را اینگونه تعریف می‌کند:

" به نمایش گذاشتن تصاویر یا مطالب توهین آمیز در رابطه به مسایل جنسی در رسانه‌ها و شبکه‌های اجتماعی یا ایمیل کردن، عکس گرفتن، نشر یا پخش فلم، تصویر زن یا خانواده‌ها و سایر موارد به هر وسیله که باعث صدمه به شخصیت زن و طفل و سلامت روانی آنها گردد."^{۱۱}

آزار و اذیت غیر کلامی به هر گونه رفتاری به صورت غیرمستقیم و غیرشفاهی که مبنای جنسی داشته و باعث آزرده شدن و رنجش زنان شود، اطلاق می‌گردد. مثلا هارن زدن و درخواست سوارشدن به موتر، تماس‌های تلیفونی، ارسال پیام، ایمیل با انگیزه جنسی، تصاویر غیراخلاقی و امثال اینها جز موارد خشونت علیه زن به صورت غیر کلامی محسوب می‌گردد.

۳- آزار و اذیت فیزیکی

آزار و اذیت فیزیکی از نظر قانون منع خشونت علیه زن به معنای لمس کردن است. این باره قانون مزبور تصریح می‌کند: " لمس کردن بدن زن و طفل به مقصد ضرر یا آسیب رسانیدن سطحی بر بدن زن و طفل به طور عمدی است."^{۱۲} مزاحمت‌های فیزیکی زمانی اتفاق می‌افتد که رابطه جسمانی حالت ابتدایی و اولیه داشته و هدف مرتکب اکتفا به همان سطح باشد. آزار و اذیت فیزیکی زنان در معابر، اماکن عمومی، وسایل نقلیه عمومی و... در جوامع مختلف از جمله جامعه افغانستان متأسفانه در حال گسترش بوده و دارای مصادیق مختلف مانند سد راه، تعرض و لمس بدن، نگاه شهوت آلود و آزاردهنده، چشم چرانی، شانه زدن، سوت زدن و... می‌باشد.

^{۱۰} . کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، سروی آزار و اذیت زنان و دختران در افغانستان، سال ۱۳۹۶، ص ۲۶ .

^{۱۱} . بند (۵) ماده (۳)، قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال .

^{۱۲} . بند (۳) ماده (۳)، همان .

منع آزار و اذیت زنان در قوانین ملی و اسناد بین المللی

آزار و اذیت یکی از معضلات اجتماعی در اکثر کشورهای جهان از جمله در افغانستان بوده که این پدیده شوم و منافی ارزش‌های اخلاقی، انسانی و نیز مخل امنیت اجتماعی مخصوصاً امنیت زنان در جامعه می‌باشد و در حال حاضر یکی از دغدغه‌های قابل توجه و نگرانی جدی برای جامعه جهانی و نهادهای مدافع حقوق بشر، محسوب می‌گردد. این پدیده فراملی و جهان شمول با مفهوم خاص و تعریفی علاوه بر اینکه در قوانین ملی جرم انگاری شده در اسناد بین المللی نیز جرم دانسته شده است که عاملین آن مورد تعقیب عدلی و قضایی قرار گرفته و با آنها برخورد قانونی صورت خواهد گرفت. برای روشن شدن و توضیح هرچه بیشتر موضوع لازم است تا مبانی حقوقی و قانونی منع آزار و اذیت زنان در اسناد بین المللی و قوانین ملی مورد بررسی قرار گیرد.

الف - کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان

کنوانسیون مذکور به صورت مستقیم به مزاحمت جنسی نپرداخته است. اما از دولت‌های عضو خواسته تا هر گونه تبعیض علیه زنان را محکوم نموده و اقدامات لازم و ضروری را به منظور رفع تبعیض علیه زنان در همه موارد و زمینه‌ها مخصوصاً در محیط کاری، آموزشی و زندگی اجتماعی به عمل آورند. بر اساس ماده شش، کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان «دولت‌ها مکلف‌اند که اقدامات لازم، از جمله قانونگذاری را به منظور جلوگیری از قاچاق و بهره برداری جنسی، به عمل آورند.»^{۱۳} نکته قابل توجه به این ماده این است که بهره برداری جنسی و قاچاق زنان از مصادیق خشونت علیه زن محسوب می‌شود.

ب - اعلامیه محو خشونت علیه زنان

اعلامیه مذکور در ماده (۴) از تمامی دولت‌ها تقاضا نموده تا این عمل (خشونت علیه زنان) را تقبیح نمایند و دولت‌ها نباید هیچ کدام از عادات، عنعنات و یا ملاحظات مذهبی که مانع اجرای مکلفیت‌های شان در زمینه زدودن آن می‌شود را بهانه نکنند و باید از سیاست‌های مؤثر برای محو آن، استفاده نمایند.

علاوه بر موارد یاد شده در سطح بین الملل اسناد دیگری نیز وجود دارد که به منع تبعیض و خشونت علیه زنان پرداخته اند تعداد مهمترین اسناد که افغانستان به آنها ملحق شده است عبارتند از اعلامیه جهانی حقوق بشر، کنوانسیون بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون منع شکنجه و سایر برخوردهای ظالمانه، غیر انسانی و تحقیر آمیز و کنوانسیون حقوق اطفال، در تمامی

^{۱۳}. کنوانسیون رفع کلیه اشکال تبعیض علیه زنان.

اسناد متذکره احکام مشخصی وجود دارد که بر حمایت از حقوق زنان، منع تبعیض و خشونت علیه زنان، تاکید صورت گرفته است.

قوانین ملی

الف - قانون اساسی

قانون اساسی افغانستان به طور ضمنی به موضوع آزار و اذیت جنسی اشاره کرده است. در ماده (۲۲) این قانون، برابری جنسیتی به صراحت تسجیل گردیده و هر نوع تبعیض بین اتباع کشور ممنوع و غیر قانونی عنوان گردیده است: " هر نوع تبعیض و امتیاز بین اتباع افغانستان ممنوع است. اتباع افغانستان اعم از زن و مرد در برابر قانون دارای حقوق و وجایب مساوی می باشند. "

ماده (۲۴) قانون اساسی بیان می دارد که: " آزادی و کرامت انسان از تعرض مصون است، دولت به احترام و حمایت آزادی و کرامت انسان مکلف می باشد. "

ب - کود جزا

قانون جزای سال (۱۳۵۵) افغانستان در مواد (۴۲۹-۴۲۶) از میان موارد آزار و اذیت جنسی فقط تجاوز جنسی را جرم انگاری کرده ولی سایر موضوعات مربوط به آزار و اذیت جنسی را تحت پوشش قرار نداده است. اما یکی از مزایایی کود جزا اینست که یک بخش از این قانون را به جرایم جنسی اختصاص داده است. ماده (۶۶۸) کود جزا در رابطه به آزار و اذیت زنان چنین بیان می دارد: " شخصی که به وسیله گفتار، حرکات، نوشته، یا خواسته‌های نامشروع موجب صدمه به شخصیت و کرامت زن و طفل یا سبب ترس و نا امنی یا فشارهای روانی یا کاهش مشارکت زن و طفل گردد، مرتکب جرم آزار و اذیت زن و طفل شناخته شده، مطابق احکام این فصل مجازات می گردد. " مواد ۶۶۹، ۶۷۰ و ۶۷۱ این قانون مجازات مرتکبان آزار و اذیت زن و طفل را در شرایط مختلف بیان میدارد که این مجازات شامل جزای نقدی پنج تا بیست هزار افغانی بوده و در حالت مشدده مرتکب به حبس قصیر شش ماه محکوم می گردد. " این نشان می دهد که رویکردی کود جزا حمایت از حقوق زنان در برابر آزار و اذیت است.

ج - قانون منع خشونت علیه زنان

یکی دیگر از قوانین مهم می‌توان قانون منع خشونت علیه زنان را نام برد که در سال (۲۰۰۹) میلادی بر اساس یک فرمان تقنینی از سوی رییس جمهور سابق، حامد کرزی به تصویب رسید. یوناما در سال (۲۰۱۱) از آن به عنوان "مهم‌ترین اقدام قانونی اتخاذ شده تا حالا از سوی دولت برای جرم پنداشتن اعمال خشونت در برابر زنان و مجازات عاملان آن" یاد کرده است.^{۱۴}

قانون متذکره به صورت مشخص به موضوع خشونت و آزار و اذیت علیه زنان پرداخته و بیست و دو مورد را به عنوان خشونت علیه زنان معرفی و جرم‌انگاری نموده است. علاوه بر آزار و اذیت جنسی که برای اولین بار به وسیله این قانون جرم اعلام گردید، موارد متعددی مثل ازدواج اجباری، تعدد زوجات، تبادل زنان به عنوان خون بها (بد دادن)، ازدواج زیرسن و چندین مورد دیگر به صورت مشخص تحت عنوان خشونت و آزار و اذیت علیه زنان جرم شناخته شده است. هدف از تصویب این سند، تامین حقوق قانونی و حفظ کرامت انسانی زن، حفظ سلامت خانواده و مبارزه علیه رسوم، عرف و عادات ناپسند که باعث خشونت علیه زن می‌شود، حمایت از متضررین آزار و اذیت و قربانیان خشونت، جلوگیری از خشونت علیه زن، بلند بردن سطح آگاهی عامه در مورد خشونت علیه زن و تعقیب عدلی و قضایی مرتکبان جرایم خشونت علیه زنان، می‌باشد.

فصل دوم این قانون بیان‌کننده تدابیر وقایوی و حمایتی به منظور جلوگیری از خشونت علیه زنان و همچنان معرفی نهادهای ذیربط در زمینه محو خشونت علیه زنان و نیز فصل سوم مسایل جزایی جرایم آزار و اذیت زنان را بیان نموده است.

نکته قابل ذکر اینست که قانون منع خشونت علیه زنان، دارای نوآوری‌های زیادی است که برغناهی نظام حقوقی کشور می‌افزایند همانند؛ شناسایی حقوق متضررین از جرم، پیش‌بینی حق جبران خسارت برای قربانی خشونت، ضمن نوآوری‌ها و نکات قوت که بیان شد این قانون دارای کاستی‌ها و نکات ضعف نیز می‌باشد که قرار ذیل بیان می‌گردد.

۱- جرم‌انگاری‌های نابجا

۲- به کارگیری نابجا اصطلاحات حقوقی

۳- حبس‌گرایی بیش از حد

^{۱۴}. نهاد تحقیقاتی حقوق زنان و اطفال، ریشه‌یابی عوامل آزار و اذیت جنسی در برابر زنان و دختران راه‌های مبارزه با آن در افغانستان، سال ۲۰۱۵، چاپ اول، ص ۳۲.

۴- منع نادرست برخی از تدابیر مناسب جزایی.^{۱۵}

در حالیکه قانون منع خشونت علیه زنان را می‌توان یکی از مبانی مهم برای جلوگیری و منع خشونت و آزار و اذیت زنان، محسوب کرد اما متأسفانه هنوز با چالش‌های سنتی فروانی از سوی نیروهای سنتی جامعه مواجه می‌باشد.

د- قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال

قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال یکی از مهم‌ترین و معتبرترین سندی است که در سطح ملی، دولت افغانستان را مکلف به مبارزه علیه خشونت و آزار و اذیت زنان، می‌سازد. این قانون به منظور رسیدگی به تخلفات و جرایم آزار و اذیت زنان و اطفال تصویب گردیده است. اهداف که در این قانون بیان شده است عبارتند از:

۱- جلوگیری از آزار و اذیت زنان و اطفال؛

۲- حمایت از متضررین آزار و اذیت؛

۳- فراهم نمودن محیط مناسب و مصئون کار، تعلیم، تحصیل و دسترسی به خدمات صحتی بدون آزار و اذیت برای زنان و اطفال؛

۴- تامین آگاهی و آموزش عامه از طریق رسانه‌های جمعی در مورد منع آزار و اذیت زنان و اطفال.

راهکارهای پیشگیری از آزار و اذیت جنسی زنان

گسترش جرایم جنسی پیامدهای ناگواری چون از بین رفتن احساس امنیت، سستی بنیاد خانواده و شیوع بی-قانونی در جامعه و حتی جرایم غیر جنسی را به دنبال دارد، به همین علت نظام‌های مختلف حقوقی از جمله افغانستان راهکارها، تدابیر و اقدامات ویژه‌ای در کنترل، برخورد و ریشه‌کن کردن آن اتخاذ نموده‌اند. آزار و اذیت جنسی در مفهوم عام، شامل هر نوع رفتار جنسی گردیده که در قانون برای آن مجازات پیش بینی شده است. این نوع مزاحمت‌ها بعد از قتل و ضرب و جرح از مهم‌ترین جرایم در جهان محسوب می‌گردد که علاوه بر آسیب‌دیده و قربانی (زنان و دختران) جامعه را نیز به شدت متاثر می‌سازد. افزایش وقوع آزار و اذیت جنسی زنان در جامعه افغانستان، لزوم توجه بیشتر برای بررسی و بیان راهکارهای پیشگیری و کاهش این نوع مزاحمت‌ها

^{۱۵}. علامه، غلام حیدر، سیاست جنایی تقنینی افغانستان در مبارزه با خشونت علیه زنان، عدالت جزایی در افغانستان (مجموعه مقالات)، کابل، انتشارات عرفان، سال ۱۳۹۰، صص ۲۵۹-۲۶۹.

را نشان می‌دهد. چرا که گسترش مزاحمت‌های جنسی عواقب و پیامدهای بسیار ناگوار و منفی فردی و اجتماعی را به دنبال دارد.

ایجاد راهکارهای پیشگیری از آزار و اذیت جنسی زنان، بخش از مبارزه برای ایجاد جامعه‌ای عاری از آزار و اذیت زنان و دختران، تسهیل آزادی، برابری و مرفه برای آنان بوده که باید علیه این پدیده‌ی قبیح جنگید. در مسایل اجتماعی هیچ پدیده‌ای صرفاً یک دلیل ندارد بلکه مجموعه‌ای از عوامل باعث بروز و تشدید این ناهنجاریها و آسیب‌های اجتماعی در جامعه می‌گردد. در مورد آزار و اذیت جنسی زنان و دختران نیز باید آغاز عوامل مؤثر در بروز این پدیده شناسایی شده تا به اساس آن بتوان راهکارهای مؤثر و مفید برای پیشگیری از وقوع و ایجاد آزار و اذیت ارایه کرد. عوامل چون نوع نگاه ابزاری در باره جنس مخالف (زنان و دختران)، رفتارهای تبعیض آمیز، بیکاری، ولگردی، مشاهده تصاویر و فیلم‌های غیر اخلاقی از طریق رسانه‌ها، اینترنت و صفحات مجازی و ده‌ها نمونه‌ی دیگر از جمله عواملی‌اند که زمینه آزار و اذیت جنسی را فراهم می‌نماید. مبارزه با این عوامل می‌تواند در پیشگیری از آزارهای جنسی مؤثر واقع گردد. از میان انواع روش‌های پیشگیری از این جرایم، "پیشگیری جزایی" و "پیشگیری غیرجزایی" مورد توجه تحقیق مذکور می‌باشد.

پیشگیری کیفی

این نوع پیشگیری از وقوع جرم با بهره‌گیری از تدابیر و اقدامات نظام عدالت جزایی برای کاهش جرم با رعب انگیزی فردی، جمعی و عبرت‌آموزی از بزهکاری نخستین و بزهکاری دو باره افراد جلوگیری می‌کند. این پیشگیری بر اساس اثری که بر فرد و جامعه می‌گذارد به نوبه‌ی خود به دو گونه پیشگیری عام و خاص تقسیم می‌شود.

پیشگیری واکنشی عام مبتنی بر این فرض استواراست که هر یک از افراد جامعه یک بزهکار احتمالی بوده و می‌توان آن‌را با استفاده از تهدید به مجازات که اجرای آن قطعی خواهد بود، از ارتکاب جرم در آینده منصرف کرد. در سایه این نوع پیشگیری، اجرای مجازات در مورد بزهکاران موجب ترس دیگران از ارتکاب جرم و در نتیجه مانع بزهکاری آنها می‌شود. برای نمونه، زندانی کردن یک بزهکار چنانچه موجب انصراف بزهکاران احتمالی از ارتکاب جرم گردد، دارای اثر بازدارنده است و هدف پیشگیری واکنشی آن‌را تامین می‌نماید. در پیشگیری واکنشی خاص هدف اینست که با اجرای روش‌ها و برنامه‌های اصلاحی-تربیتی و درمانی موجبات بازپذیری اجتماعی بزهکار فراهم شود تا دیگر در ورطه‌ی بزهکاری نیافتد. تحقیقات نشان می‌دهد که میان

بازپذیری اجتماعی بزهکاران و شیوه برخورد نظام عدالت کیفری پیوند ناگسستنی وجود دارد.^{۱۶} با اعلان قوانین جزایی و مجازات برخی از مرتکبان جرایم آزار و اذیت از ارتکاب جرم توسط مجرمان احتمالی جلوگیری می‌شود و این خود در تامین امن و نظم اجتماعی کمک زیادی خواهد کرد. مبنا و فلسفه توشیح قوانین جزایی کشورها را دیدگاه پیشگیرانه جزایی تبیین می‌کند.

پیشگیری غیر جزایی

این نوع پیشگیری که به آن پیشگیری نیز گفته می‌شود، عبارت است از مجموعه تدابیر و اقدامات غیر جزایی که قبل از ارتکاب جرم با مداخله در فرایند فعلیت یافتن جرم و وضعیت پیش‌جنایی در صدد جلوگیری از بزهکاری است. این نوع پیشگیری به نوبه خود به دو نوع "پیشگیری موقعیت مدار" و "پیشگیری اجتماعی" تقسیم می‌گردد.

پیشگیری اجتماعی خود به دو گونه "پیشگیری جامعه مدار" و "پیشگیری رشد مدار" تقسیم می‌شود. پیشگیری جامعه مدار در صدد است تا با اتخاذ تدابیر و اقدامات مناسب برای از بین بردن یا کاهش عوامل جرم‌زا بر محیط اجتماعی و عمومی اثر گذارد. پیشگیری اجتماعی رشد مدار به دنبال آن است تا با شناسایی عوامل خطر و تقویت عوامل حمایتی و مداخله زودرس از تداوم و استقرار رفتارهای مجرمانه در افراد ممانعت به عمل آورد، در واقع پیشگیری جامعه مدار در صدد اینست که بسترهای جرم‌زا را از بین ببرد. آگاهی‌دهی به قابلیت‌های که احتمال ارتکاب در آنها موجود است و اتخاذ سیاست خنثی‌کننده و فراهم‌سازی بستر نامناسب به جرم‌زایی مکانی جامعه را به سمت بهبودی می‌کشاند. اما ناآگاهی و عدم شناخت آزارهای جنسی سبب می‌شود که پیامدهای منفی از جمله نگرانی‌ها، استرس‌ها و فشارهای روحی و روانی دایماً بر فرد قربانی غلبه کرده و نداند که چگونه می‌تواند با این مسایل مقابله نماید.^{۱۷} توان بخشی مقابله‌ی برای گروه‌های هدف در آزار و اذیت جنسی بستر محافظت و نگهداری را از آزار و اذیت جنسی در جامعه را فراهم خواهد ساخت.

آزار و اذیت جنسی رفتاری است که فرد آنرا در میان انبوهی از زمینه‌های غریزی و تربیتی یاد گرفته و زمینه‌های اجتماعی، بستر آنرا فراهم می‌نماید. اگر طفل در محیط خانواده و اجتماع، چیزی جز تحقیر و سرزنش زن نبیند، نمی‌توان انتظار داشت در دوره جوانی برخورد انسانی و محترمانه با جنس مؤنث داشته باشد. پسران باید در محیط خانواده بیاموزند که زن محترم است و کرامت ذاتی وی باید حفظ گردد. نکته جالب آن است که اگرچه زنان در

^{۱۶} . باقری، نفیسه، سیاست کیفری ایران در رابطه با آزار جنسی، مقابله و پیشگیری، فصلنامه علمی-حقوقی قانون یار، دوره دوم، شماره ششم، تابستان ۱۳۹۷، صص ۴۲۷ و ۴۲۸.

^{۱۷} . همان، ص ۴۲۲.

محیط جامعه مورد آزار و اذیت مردان قرار می‌گیرند اما به عنوان یک مادر در محیط خانواده به فرزندان خود احترام به زن و حقوق وی را آموزش نمی‌دهند. روابط اجتماعی باید بر اساس حقوق و تکالیف متقابل شهروندان بنا نهاده شده و افراد یادگیرنده حریم خصوصی یکدیگر را در نظر گرفته و محترم بشمارند. تغییر و اصلاح نوع تفکر و نگاهی که نسبت به زنان وجود دارد، اصلاح فرهنگ جنسیتی که زنان را به عنوان شهروند درجه دوم و یا سوژه‌ای جنسی جهت اطفای امیال جنسی مردان می‌بیند و توجه به کرامت ذاتی زن و قابلیت وی در نقش آفرینی فعال در امور اجتماعی، نیازمند عزم جدی و مشارکت فعال خانواده، رسانه‌ها و سیاست‌گذاران اجتماعی و فرهنگی است. سیاست پیشگیری جامعه مدار بر آموزش و یادگیری روش‌های احترام آمیز و عدم خشونت تکیه و تاکید دارد و ازین طریق می‌کوشد تا در زندگی جمعی، زمینه بروز و ظهور جرایم آزار و اذیت جنسی را سد نموده و جامعه را در مقابل آن، محافظت نماید.

از سوی دیگر مواجهه با جرم آزار و اذیت نیازمند بهسازی فضای اجتماعی از طریق کاهش زمینه‌های ایجاد آزار و اذیت در مرتکبان است. بیکاری و بی‌برنامگی در اوقات فراغت، از جمله عوامل بروز بسیاری از رفتارهای نابهنجار و غیراجتماعی در جوانان است وقتی روزانه شاهد عده زیادی از جوانان هستیم که به صورت گروهی و بدون هیچ برنامه‌ای در حال وقت‌گذرانی در مراکز تفریحی چون خیابان، فروشگاه‌ها و مراکز خرید هستند، این میزان بالای آزار و اذیت جنسی نیز غیرطبیعی و دور از انتظار نخواهد بود. ایجاد و توسعه فضای فرهنگی و ورزشی جهت تخلیه انرژی جوانان و سوق دادن آنها از ولگردی در خیابان‌ها و فروشگاه‌ها به سمت چنین محیط‌هایی، نقش عمده‌ای در کاهش آزار و اذیت‌های خیابانی خواهد داشت.^{۱۸} محیط و فضای اجتماعی باید از یک فضای بی‌هدف و بی‌برنامه به جهت فضاهای هدفمندانه و سرگرم‌سالم سوق داده شود. بطورمثال، اگر شخصی در اوقات بیکاری و فراغت هیچ برنامه که در آن ذهن و فکرش مصروف گردد نداشته باشد او همواره به دنبال سرگرم مبتذل و آزار دهنده‌ای کشیده خواهد شد. یکی ازین فعالیت بدون هدف در آزار و اذیت جنسی به جنس مخالف، نمود پیدا می‌کند. بنا براین جامعه را با اتخاذ روش کنترل و پیشگیری جامعه مدار از یک جامعه پرهرج و مرج به یک جامعه سالم تبدیل خواهیم کرد که در آن، فرصت رشد و توسعه جرم‌زایی به حداقل می‌رسد.

نتیجه گیری

^{۱۸}. پاک‌نهاد، امیر، تحلیل حقوقی- جرم‌شناختی مزاحمت جنسی، بزوهشنامه حقوق کیفری، سال چهارم، شماره دوم، پاییز و زمستان ۱۳۹۲، ص ۳۱.

آزار و اذیت جنسی از جمله جرایمی است که میزان قابل توجهی از جرایم کشورها خواه پیشرفته و خواه در حال توسعه را به خود اختصاص داده و هیچ کشوری نمی‌تواند خود را عاری از این جرم بداند.

کشور ما نیز از این مسأله مستثنی نبوده اما تفاوتی که در وقوع این پدیده در کشورهای پیشرفته با کشورهای مثل افغانستان وجود دارد، اینست که در کشور ما، نسبت به این آسیب اجتماعی سکوت شده است. نبود هیچ گونه تحقیق و یا کتمان این مسأله بیانگر این موضوع می‌باشد. آزار و اذیت جنسی علیه زنان طیف وسیعی را در بر می‌گیرد که در یک دسته بندی کلی می‌توان از آزار و اذیت کلامی، غیر کلامی و فیزیکی نام برد ساده ترین نوع آن توهین و پرزه گفتن است تا شدیدترین آن که تجاوز جنسی را در بر می‌گیرد.

مردسالاری در خانواده و نیز در جامعه افغانستان، عدم اطلاع زنان و مردان از حقوق و وجایب قانونی، عدم وجود فرهنگ مناسب در برقراری رفتار و گفتار با زنان و دختران در خانواده و جامعه، نوع نگاه ابزار جنسی نسبت به آنان، فقر علمی و فرهنگی، جامعه پذیری جنسیتی، نقش رسانه‌ها و سایر موضوعات دیگر در بروز و گسترش این نوع رفتارها و مزاحمت‌های جنسی نقش عمده دارند.

آزار و اذیت، منع تبعیض و خشونت علیه زنان پدیده‌ای است فراملی و جهان شمول که در اسناد بین المللی ممنوع شده است؛ از جمله می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد: کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان، اعلامیه محو خشونت علیه زنان، اعلامیه جهانی حقوق بشر، کنوانسیون بین المللی حقوق مدنی و سیاسی، کنوانسیون بین المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، کنوانسیون منع شکنجه و سایر بر خوردهای ظالمانه، غیرانسانی و تحقیر آمیز و کنوانسیون حقوق اطفال که در همه‌ی موارد فوق بر حمایت از زنان، منع تبعیض، خشونت و آزار و اذیت علیه زنان، تاکید صورت گرفته است.

آزار و اذیت علاوه بر اینکه در اسناد بین المللی ممنوع شده در قوانین ملی از جمله قانون اساسی، کود جزا، قانون منع خشونت علیه زنان و قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال، نیز جرم انگاری صورت گرفته که مرتکبان آن تحت تعقیب عدلی و قضایی قرار گرفته و قابل مجازات می‌باشند. جرم انگاری آزار و اذیت در قوانین داخلی و اسناد بین المللی نوع پیشگیری جزایی نسبت به این موضوع را نشان می‌دهد. اما تنها پیشگیری جزایی راه حل این مسئله نیست باید به پیگیری غیر جزایی و جامعه مدار نیز توجه صورت گیرد.

پیشنهادات

مهم‌ترین و مؤثرترین راه در زمینه مبارزه با آزار و اذیت جنسی علیه زنان، افزایش حمایت‌های قانونی از آنها می‌باشد و در ضمن این راه، شیوه‌های دیگری وجود دارد که در اینجا برخی از آنها پیشنهاد می‌گردد:

- ۱- کمک به زنان و دختران آسیب دیده و متضرر به منظور ارایه گزارش از خشونت و آزار و اذیت جنسی.
- ۲- بلند بردن سطح آگاهی عامه نسبت به حقوق فردی و اجتماعی زنان.
- ۳- بلند بردن سطح آگاهی خانواده‌ها در رابطه به چگونگی رفتار با زنان و دختران و محافظت از آنان.
- ۴- تغییر باورها و ارزش‌های سنتی حاکم بر جامعه مانند سکوت کردن زنان و دختران در مواجهه با آزار و اذیت جنسی، چون با مرور زمان با دادن آگاهی در جامعه و برخورد قاطع زنان و دختران، باورها و ارزش‌های سنتی حاکم در جامعه تغییر خواهد کرد.

منابع

الف- کتاب

۱. استانکزی، نصرالله و دیگران، قاموس اصطلاحات حقوقی، کابل، ۱۳۸۷.

ب- مقالات

۱. السان، مصطفی، "جرم شناسی خشونت جنسی علیه زنان" فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۲۱، سال پنجم.
۲. باقری، نفیسه، "سیاست کیفری ایران در رابطه با آزار جنسی، مقابله و پیشگیری"، فصلنامه علمی-حقوقی قانون‌یار، شماره ششم، ۱۳۹۷.
۳. پاک‌نهاد، امیر، "تحلیل حقوقی-جرم‌شناختی مزاحمت جنسی"، پژوهشنامه حقوق کیفری، سال چهارم.
۴. شیردل، ملیحه، "عوامل گرایش زنان و مردان متأهل به رابطه‌ی نامشروع جنسی"، فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۲۲، سال ششم.
۵. علامه، غلام حیدر، "سیاست جنایی تقنینی افغانستان در مبارزه با خشونت علیه زنان، عدالت جزایی در افغانستان (مجموعه مقالات)"، کابل، انتشارات عرفان، ۱۳۹۰.

ج- گزارشات

۱. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، خشونت علیه زنان در افغانستان، ۱۳۹۲.
۲. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، سروی آزار و اذیت زنان و دختران در افغانستان، ۱۳۹۶.

۳. نهاد تحقیقاتی حقوق زنان و اطفال، ریشه‌یابی عوامل آزار و اذیت جنسی در برابر زنان و دختران و راه‌های مبارزه با آن در افغانستان، ۲۰۱۵.

۴. نهاد تحقیقاتی زنان و اطفال، جلوگیری از آزار و اذیت جنسی در برابر زنان و دختران، ۱۳۹۳.

د- ویب سایت

۱. حاتم‌زاده، سید علی، آزار و اذیت، سایت پژوهش‌شکده باقرالعلوم، ۱۳۹۷/۱۱/۷.

ه- اسناد بین‌المللی

۱. اعلامیه محو خشونت علیه زنان، مصوب ۱۹۹۳.

۲. پالیسی منع تبعیض، آزار و اذیت، از جمله جنسی و سواستفاده از قدرت، سازمان ملل متحد، فبروری ۲۰۰۸.

۳. کنوانسیون محو کلیه اشکال تبعیض علیه زنان.

و- قوانین ملی

۱. قانون اساسی جمهوری اسلامی افغانستان.

۲. قانون منع خشونت علیه زنان، شماره جریده ۹۸۹، مصوب ۱۳۸۷.

۳. قانون منع آزار و اذیت زنان و اطفال، شماره جریده ۱۲۸۰، مصوب ۱۳۹۶.

۴. کود جزا، شماره جریده ۱۲۶۰، مصوب ۱۳۹۶.

